

УДК 636.32/.38:338.43(477.72)

Д. В. Ковальов,

к. с.-г. н., доцент, доцент кафедри загальноекономічних дисциплін, Державний вищий навчальний заклад "Херсонський державний аграрний університет", м. Херсон
ORCID ID: 0000 — 0002 — 3672 — 7063

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.23.42

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА ТА НАПРЯМИ ВІДРОДЖЕННЯ ГАЛУЗІ ВІВЧАРСТВА У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

D. Kovalyov,

PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor, Department of General Economics,
State Higher Educational Institution "Kherson State Agrarian University", Kherson

SOCIAL AND ECONOMIC COMPONENT AND DIRECTIONS OF REVIVAL OF BRANCH OF SHEEP BREEDING IN KHERSON REGION

У статті вивчається та аналізується стан галузі вівчарства у Херсонської області за період 2000 по 2018 роки. Розглянуто основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств усіх категорій, зокрема динаміки поголів'я, виробництва основних видів продукції, здійснено економічну оцінку сучасних особливостей розвитку галузі. Виявлено негативну динаміку виробництва основних видів продукції в господарствах усіх категорій. Встановлено, що сучасне вівчарство сконцентровано головним чином у господарствах населення, які виробляють 62% вовни та майже 100% баранини від загального виробництва області. Акцентовано увагу на унікальність біологічних властивостей овець та необхідності їх використання для рішення складних соціальних та економічних проблем розвитку регіону, для забезпечення народного господарства такими важливими продуктами, як вовна, овчини, смушки, баранина і молоко. Використовуючи результати дослідження, зроблено пропозиції щодо виведення з кризового стану та відродження галузі.

The article is studied and analyzed the situation of branch of sheep breeding in Kherson region for the period from 2000 to 2018 years. It is examined the main indicators of activity of agricultural enterprises of all categories, mainly dynamics of total number, production of the main kinds of production, it is done economic assessment of contemporary peculiarities in the development of this branch.

For the period from 2000 to 2018 years the total number of sheep in all categories of economies of Kherson region reduced by 35.5 thousands of heads (by 41.8%). Reduction of the total number is done because of agricultural enterprises by 35.1 thousands of heads (by 27.6%).

Sheep breeding charged into a small-scale commodity production where more than 50% of total number is located in economies of population. Average quantity of sheep in agricultural enterprises is only 6 heads.

Contemporary sheep breeding is concentrated mainly in economies of population that produce 62.1% of wool and almost 100% of mutton from general volume of production of wool in Kherson region.

According to the statistics in the year 2018 all categories of economies, there were produced 0.7 thousands of tons mutton in the final weight or at an average — 675 grams per capita per year and 2 grams per twenty-four hours.

During the researched period the level of loss of production of wool in agricultural enterprises of Kherson region was in the limits of 41.9 % in the year 2016 — 85.8% in the year 2010. The level of loss of mutton in the researched years was from 14.0 % in the year 2005 to 58.0 % in the year 2014.

Rise of social and economic effectiveness of the branch of sheep breeding of region needs increase of production of goods on the base of growth of total number of sheep, their wool and meat productiveness, modernization of production of forage, technologies of keeping animals, precautions or inculcation of effective and relatively inexpensive schemes of treatment of illnesses.

Together with improvement of sheep of native breed it is necessary to import genotypes of meat and milk directions of productivity and to create own reproductions for its propagation and acclimatization. Thanks to increase of production of mutton Kherson region can be exporter of the mentioned kind of sheep production and can get considerable flows of money.

Ключові слова: вівчарство, сільськогосподарські підприємства, продуктивність, вовна, баранина.

Key words: sheep breeding, agricultural enterprises, productivity, wool, mutton.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема інтенсифікації виробництва продукції вівчарства в нових економічних умовах є однією з найактуальніших, оскільки вона безпосередньо пов'язана з якістю життя загалом. Науковий підхід до розв'язання такої серйозної проблеми необхідний, бо, безперечно, продовольство все частіше стає важелем політичного й економічного тиску в міжнародних відносинах.

Особливість вівчарства полягає в тому, що воно вважається виробництвом з комплексною продуктивністю. Це означає, що розведення овець дає змогу виробляти не тільки дієтичну й поживну баранину та ягнятину, але також вовну, шкіру, овчину, молоко і бринзи. Нині в Україні на частку баранини припадає близько 1% виробництва всіх видів м'яса, тому вівчарство впевнено можна вважати галуззю невикористаних можливостей щодо забезпечення населення м'ясом. Впровадження передових технологій вирощування овець, ретельний контроль за параметрами їх відтворення, вибір породи й правильного способу годівлі та утримання тварин уможливує досягти 50—60% рентабельності виробництва продукції, а в передових племінних підприємствах цей показник може досягати 100%.

Проведення об'єктивної оцінки нинішнього стану вівчарства у Херсонській області може сприяти визначенню основних напрямів відродження галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Актуальні питання успішного ведення вівчарства, визначення напрямів і резервів підвищення ефективності виробництва продукції галузі в Україні досліджувалися в наукових працях вітчизняних вчених М. Іванова, А. Гребня, Д. Охотіної, П. Польської, Г. Даніленко, І. Топіхи.

Пропозиції щодо перспектив розвитку вівчарства подано в наукових доробках вчених, зокрема: І. Беженар, В. Вороненко, В. Мороза,

С. Нагорного, О. Наумова, Є. Петруши, В. Сухарьова, В. Туринського, А. Шелест та ін.

Питання інноваційно-технологічного розвитку та перспектив відродження вівчарства відображено у працях О. Лохоні, Ю. Вдовиченко, В. Іовенко, А. Жарука, О. Мазуренко, Я. Гадзало, О. Сокола, М. Зверяков та інших. Водночас питання виводу галузі з кризового стану потребує подальших наукових досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є визначення соціально-економічної оцінки основних тенденцій розвитку вівчарства у Херсонській області та окреслити напрями відродження галузі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Із всіх домашніх тварин вівці найкраще використовують грубі корми. Дослідами встановлено, що із 600 видів різних рослин, які є на пасовище, вівці поїдають 570, коні — 81, а корови — лише 56 видів. Це зумовлено будовою слизовою оболонки язика, завдяки чому в овець вищий поріг чутливості гіркового і кислого, ніж у великої рогатої худоби.

Маючи вузьку конусоподібну лицьову частину черепа, гострі косо поставлені різці і тонкі рухливі губи, вівці низько общипують траву, і тим самим використовують пасовища із низькостеблою рослинністю. Вони можуть добре вибирати колоски, травинки, листки із соломи і на стерньових площах після збору врожаю. На одиницю приросту живої маси вівці витрачають менше корму, ніж велика рогата худоба (ВРХ). Так, за перетворенням протеїну корму в білок тваринного продукту вівці, особливо ягнята, ефективніші за кролів (18% проти 17,5%), лише незначно поступаються козам (19,4%) і переважають бройлерів (17%), свиней (12%), ВРХ (6,5—9%). Розрахунки відносної швидкості росту свідчать, що у ВРХ вона становить від 30 до 33%, а у овець — 60—73%, тобто на одиницю початкової живої маси вони дають у 2 рази більшу прибавку, ніж ВРХ [1].

Таблиця 1. Поголів'я овець за категоріями господарств у Херсонській області в 2000–2018 роках (на кінець року, тис. гол.)

Роки								
2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Господарства усіх категорій								
61,0	32,7	40,2	34,3	33,0	29,8	28,1	26,8	25,5
Сільськогосподарські підприємства								
48,5	21,6	23,4	17,7	17,6	16,4	15,0	12,9	13,4
Господарства населення								
12,5	11,1	16,8	16,6	15,4	13,4	13,1	13,9	12,1

Джерело: розраховано за даними [2].

Одна з важливих особливостей овець — велика пластичність і пристосованість до різних природних умов. Завдяки вовновому покриву вони не бояться помірного холоду і не потребують великих капітальних затрат на будівлю приміщень для зимового утримання, що сприятливо позначається на собівартості продукції.

Серед усіх видів сільськогосподарських тварин вівцям притаманна найбільша різноманітність за господарсько корисними ознаками та діапазоном пристосувальних (адаптивних) можливостей.

У овець багатьох порід дуже розвинутий інстинкт стадності та відносно спокійна поведінка, що дозволяє зосереджувати їх у великі стада (отари) і менше витратити праці на обслуговування.

Незважаючи на свою унікальність та біологічну властивість, вівчарство у Херсонській області і в Україні загалом зазнало найбільших втрат протягом останніх 28 років і нині перебуває у фінансово-економічній кризі.

За період з 2000 р. по 2018 р. поголів'я овець в усіх категоріях господарств Херсонської області зменшилось на 35,5 тис. голів (на 41,8%) (табл. 1).

Зменшення поголів'я сталося за рахунок сільськогосподарських підприємств на 35,1 тис. голів (на 27,6%). Вівчарство перетворилося в дрібнотоварну галузь, де майже 50 відсотків поголів'я утримується у господарствах населення. Середня чисельність овець у сільськогосподарських підприємствах становить лише 6 голів [2].

Серед районів Херсонської області найкращі показники кількості овець в підприємствах у 2018 році мають Новотроїцький (4,1 тис. голів) та Каховський (2,9 тис. голів) райони.

Показники чисельності поголів'я овець у динаміці років свідчать про глибокий занепад галузі в останні роки. У 1990 році в Херсонській області налічувалося 897,8 тис. голів овець, станом на кінець 2018 року залишилося 25,5 тис. голів. Таким чином, поголів'я овець скоротилося у 35 разів.

У всьому світі показник споживання вовняних виробів завжди був певною мірою одним показників рівня добробуту населення. Нормативний показник потреби вовни в розрахунку на мешканця держави залежить від клімату. Чим холодніший клімат, тим природно більше для людей необхідно виробляти вовни. За різними даними потреба митої вовни у розрахунку на одну людину в рік становить від 1 кг до 3 кг. За іншими даними мінімальна потреба митої вовни на людину в конкретних природно-кліматичних умовах України становить 0,72 кг (немитої — 1,44 кг) [3].

Падіння попиту на вовну в світі відбулося через збільшення обсягів споживання більш дешевої текстильної продукції із штучних текстильних волокон з 44 до 77 млн т за рік. Частка вовни у загальному обсязі виробництва та споживання текстильних волокон різко скоротилося, водночас частка синтетичних волокон зростає. Крім того, вартість вовни залишається у 3—4 рази вищою від цін на синтетичні волокна і в 5—6 разів вище цін на бавовну. Зокрема внаслідок скорочення світового попиту на вовну в середині 90-х років Китай припинив її закупки. В результаті, крупні товарні запаси, 60% від річного загальносвітового виробництва, були викинуті на світовий ринок, що призвело до катастрофічного падіння цін. У доповнення до цього було зруйновано сталу систему збуту вовни і виробів з неї на території країн колишнього СРСР і соціалістичних держав Східної Європи. Це призвело до змін світового ринку продукції вівчарства [4].

Найбільше виробництво вовни в Україні у 2018 році забезпечили у господарствах усіх категорій Одеської (47,8%), Закарпатської (9,8%), Миколаївської (7,6%) областей. Херсонська область займає четверте місце - 5,7%.

У 2018 р., порівняно 2000 р., виробництво вовни в усіх господарствах області скоротилося у 2,5 рази.

Зменшення сталося за рахунок сільськогосподарських підприємств на 173 т (на 80,8%). Позитивна динаміка спостерігається в особистих селянських господарствах, які збільшують

Таблиця 2. Виробництво вовни за категоріями господарств Херсонської області (т)

Роки								
2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Господарства усіх категорій								
270	143	183	144	144	132	116	108	108
Сільськогосподарські підприємства								
214	90	89	61	64	58	52	45	41
Господарства населення								
56	53	94	83	80	74	64	63	67

Джерело: розраховано за даними [2].

Таблиця 3. Середній річний настриг вовни від однієї вівці (кг)

Роки								
2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Господарства усіх категорій								
3,3	4,3	4,2	4,0	4,2	4,0	3,9	3,8	4,0
Сільськогосподарські підприємства								
3,1	4,0	3,6	3,3	3,6	3,3	3,2	3,0	3,2
Господарства населення								
4,6	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8

Джерело: розраховано за даними [2].

виробництво вовни. Найбільш продуктивним роком, за аналізований період, був 2010 р. (94 т).

Отже, сучасне вівчарство сконцентровано головним чином у господарствах населення, які виробляють 62,1% вовни від загального обсягу виробництва вовни в Херсонській області (табл. 2).

Це свідчить про те, що досягнення у розвитку галузі за останнє сторіччя забути і відкинути, а натомість організація виробництва відповідає тій, яка була властива першим вівчарям України. Якщо отримання якісної баранини є можливим, то отримати якісну вовну за умов підсобного виробництва практично нереально. Переміщення галузі у приватний сектор вказує на повну відсутність уваги до неї зі сторони держави.

Настриг вовни є основним показником вівчарства. Дослідимо динаміку зміни середнього настригу вовни від однієї вівці за період з 2000 р. по 2018 р. (табл. 3).

За аналізований період, середній річний настриг вовни від однієї вівці, мав позитивну динаміку, яка коливалася в межах 3,3—4,3 кг у господарствах усіх категорій. У господарствах населення цей показник найвищий та стабільний (4,8 кг).

Зниження обсягів виробництва вовни можна пояснити, зокрема, падінням попиту на неї у результаті появи нових, більш дешевших синтетичних і штучних матеріалів. Розвиток науково-технічного прогресу, вплив моди, а також потепління клімату сприяє появі більш легких і дешевших (бавовна, льон, шовк, синтетика).

Глобальна фінансово-економічна криза 2007—2008 рр. і подальша рецесія в ряді держав і регіонів світу продемонструвала, що ті

країни і регіони, які мають розвинене сільське господарство, здатні краще долати такі випробування та з них сильнішими. Наочним практичним доказом ролі сільського господарства як основного інструменту скорочення бідності Світовий банк вважає приклад Китаю, де стрімке зростання дрібнотоварного аграрного виробництва за 20 років сприяло зниженню сільської бідності з 53% у 1981 році до 8% у 2001 році [5].

Вважається, що країна повністю забезпечує себе м'ясом, якщо виробляє його не менше 100 кг на людину в рік. У 2018 р. в Україні на частку баранини і козлятини припадає 0,4% виробництва всіх видів м'яса, тому вівчарства можна вважати галуззю невикористаних можливостей щодо забезпечення населення м'ясом.

Вівця є єдиним видом сільськогосподарських тварин, які не хворіють на туберкульоз. Їх не вражають гельмінти. Існують твердження, що споживання баранини не тільки попереджує, а й виликає захворювання людей на туберкульоз. З цього приводу, хоча й прикро, але необхідно зазначити, що Україна, а особливо Херсонська область, за показниками захворювання населення на туберкульоз, на жаль, тепер займає одне з ганебних перших місць в Європі. Збільшення споживання баранини у харчуванні населення України напевно може бути включено в систему заходів по профілактиці захворювання населення на туберкульоз. За відносно новими повідомленнями споживання баранини попереджає захворювання людей на злоякісні пухлини. [6].

Через розповсюдження африканської чуми свиней (АЧС) їх загальне поголів'я у світі може скоротитися на 25%. Саме такий прогноз озву-

Таблиця 4. Виробництво баранини за категоріями господарств Херсонської області (тис. т)

Роки								
2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Господарства усіх категорій								
1,2	1,0	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8	0,7
Сільськогосподарські підприємства								
0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-
Господарства населення								
0,8	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7

Джерело: розраховано за даними [2].

Таблиця 5. Рівень рентабельності основних видів продукції вівчарства в Херсонській області

Роки								
2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Рівень рентабельності виробництва баранини								
-55,2	-14,0	-37,8	-55,9	-58,0	-44,9	-37,7	-32,9	-51,5
Рівень рентабельності виробництва вовни								
-82,2	-63,0	-85,8	-68,8	-84,1	-68,6	-41,9	-80,2	-84,8

Джерело: розраховано за даними [2].

чив віце-президент Всесвітньої організації із захисту здоров'я тварин (МЄБ) Марк Шипп [7]. Все це говорить про необхідність збільшення виробництва баранини.

Як наслідок катастрофічного розору вівчарства, не тільки недостатнім, а мізерним у Херсонській області в останні роки було виробництво баранини.

За статистичними даними у 2018 році в усіх категоріях господарств було вироблено 0,7 тис. тонн баранини у забійній вазі, або в середньому по 675 г на душу населення на рік та 2 грама на добу.

Вважаємо, що наведені показники виробництва баранини також не потребують будь-яких коментарів (табл. 4).

В умовах ринкової економіки прибуток завжди є рушійною силою успішного розвитку виробництва. Саме через збитковість виробництва вовни і баранини впродовж усіх без винятку років реформування сільського господарства, сільськогосподарські підприємства України рішуче, категорично відмовилися від ведення вівчарства. Рівень збитковості баранини в досліджувані роки був високим і становив від 14,0% у 2005 році до 58,0% у 2014 році (табл. 5).

Загрозливим у досліджуваній період був рівень збитковості виробництва вовни у сільськогосподарських підприємствах Херсонської області. З 2000 року 2018 рік рівень збитковості вовни сягав 41,9% у 2016 році до 85,8% у 2010 році. Аналіз показників таблиці засвідчує негативні аспекти результативності діяльності сільськогосподарських підприємств-виробників продукції вівчарства. Закупівельна ціна на баранину і вовну не покриває витрати на їх

виробництво. Звідси і хронічна збитковість виробництва, на жаль, але про це попереджають закони ринкової економіки.

В умовах сучасного світового та вітчизняного ринків перспективним напрямом розвитку галузі визначено виробництво ягнятини, баранини та молочних продуктів зі збереженням якісних характеристик вовнової, смушкової та хуτροвої сировини. Сьогодні найліквіднішою продукцією є ягнятина і баранина, попит на яку із року в рік зростає, а також продукція, вироблена з молока, що є основним джерелом фінансових надходжень.

Овече молоко — цінний харчовий продукт, який є одним з невикористаних резервів підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі вівчарства. За багатством і різноманітністю поживних речовин молоко овець та продукти, виготовлені з нього, не мають аналогів серед інших харчових продуктів. У ньому міститься у 1,5 рази більше сухої речовини і у два рази більше жиру, білку, кальцію, ніж у коров'ячому молоці. В результаті цього калорійність овечого молока є майже вдвічі вищою, ніж у корів. Овече молоко у чистому вигляді практично не використовують, в основному з нього виготовляють різноманітні кисломолочні продукти, а також цінні сорти твердих та м'яких сирів, датський голубий сир, бринзу тощо. Найбільш поширеним є приготування сиру — бринзи.

Таким чином, з економічної точки зору перспективи розвитку вівчарства необхідно пов'язувати з можливостями ширшого використання молочної продуктивності вівцематок для збільшення прибутковості галузі [8].

У сучасних складних економічних умовах за відсутності державної підтримки галузі формування м'ясного напрямку вівчарства необхідно здійснювати з використанням генетичного матеріалу вітчизняних порід овець, які можуть забезпечити виробництво ягнятини та молоді баранини на рівні світових вимог при дотриманні технологічних режимів вирощування та відгодівлі тварин. Серед них найбільш придатні та чисельні породи: асканійська м'ясо-вовнова з кросбредною вовною, цигайська, асканійська тонкорунна, асканійська каракульська та порода прекос. За умови придбання зарубіжних генотипів м'ясного напрямку продуктивності — олібс, шароле, меріноландшафт, використовувати їх як для виведення нових порід, так і для промислового схрещування з метою підвищення інтенсивності росту та поліпшенню м'ясних якостей для експортного потенціалу [4].

Основною особливістю овець м'ясного напрямку продуктивності є їх виняткова скороспілість. Вони швидко ростуть і розвиваються, раніше набувають статевої зрілості та кондицій господарського використання. Поряд з позитивними сторонами цих тварин є негативні — вони більш вибагливі до умов середовища, рівня годівлі та поживності раціону. У зв'язку з цим цілком логічне, що ареалом м'ясного вівчарства повинні бути регіони з помірним кліматом, які менше страждають від посухи і мають більшу продуктивність природних пасовищ та наближені до великих промислових міст України. Херсонщина у такому плані є географічно наближеною до Одеської області, яка є всеукраїнським торгівельним центром, одним з лідерів за поголов'ям овець та кіз, з виробництва баранини та овечого молока, тому в цій області варто було б створити регіональний аграрний оптовий ринок.

На сьогодні до факторів, що стримують створення експортного виробництва баранини, відносяться:

- дрібнотоварне виробництво, яке унеможливорює формування необхідних для експорту партій тварин;

- висока собівартість виробництва вівчарської продукції і, як наслідок, неприйнятні ціни реалізації;

- обмежена площа сільськогосподарських угідь, земельних ділянок під пасовища і сіножаті;

- неповне використання вітчизняного та світового генетичного потенціалу овець перспективних (м'ясного, молочного та багатоплідного) напрямів продуктивності;

- недостатнє селекційне, технологічне і технічне забезпечення галузі, особливо на невеликих фермах, нехтування уже розробленими методами і способами відтворення, вирощування здорового молодняка, інтенсивної відгодівлі ягнят;

- висока вартість ветеринарно-діагностичних досліджень для отримання дозволу на вивіз;

- відсутність сталого попиту на якісну племінну продукцію з боку товарних господарств через незадовільний економічний стан цих господарств та недостатній розмір державної підтримки виробництва і реалізації племінних ресурсів.

Тому нині першочерговим організаційним заходом щодо забезпечення реалізації поставленої мети є залучення інвестицій для створення вівчарських ферм промислового типу, інфраструктури переробки і реалізації м'ясної та молочної продукції, надання пільгових умов для виділення непридатних для інтенсивного використання площ під пасовища, а також створення заготівельних кооперативів та сервісного забезпечення селекційного і виробничого процесів в усіх категоріях господарств, що сприятиме формуванню крупних пропозицій для ринку, поліпшенню якості продукції та виходу на міжнародний ринок, і, як результат, одержання економічного ефекту від виробничої діяльності, що дасть змогу функціонувати галузі на принципах самоокупності.

ВИСНОВКИ

У галузі вівчарства Херсонської області накопичився цілий спектр фундаментальних проблем, без вирішення яких її швидке зростання неможливо. Виробництво галузі — один із важливіших і водночас найризикованіших напрямів національного тваринництва. Це зумовлюється тим, що на виробництво впливають природні катаклізми, тривалий період обороту капіталу й низки інших подій негативного характеру: хвороби тварин, коливання цін на продукцію, непослідовність державної політики тощо.

Підвищення економічної ефективності вівчарства області потребує збільшення виробництва продукції на основі зростання поголів'я овець та їхньої вовнової і м'ясної продуктивності; модернізацію виробництва кормів, технології утримання тварин; профілактики або впровадження ефективних і відносно недорогих схем лікування хвороб. Враховуючи стан розвитку вівчарства та потребу промисловості у вовнової продукції, основним на перспективу залишається тонкорунне і напівтонкорунне

вівчарство. Поряд з поліпшенням овець вітчизняних порід необхідний імпорт генотипів м'ясного та молочного напрямів продуктивності і створення власних репродукторів для їх розмноження та акліматизації. Завдяки збільшенню виробництва баранини Херсонщина може стати експортером цього виду вівчарської продукції і отримувати значні грошові надходження.

Без державної підтримки, в умовах конкуренції на ринку продукції, виробленої в країнах, які надають субсидії, вівчарство не зможе існувати. Насамперед необхідно усвідомлення того, що існують серйозні структурні проблеми, на відновлення галузі вівчарства буде потрібний певний час.

Література:

1. Фізіолого-біологічні основи живлення овець: посіб. / П.В. Стапай, І.А. Макара, В.В. Гавриляк, Н.М. Параняк, І.Я. Лико, В.М.Ткачук, Т.В. Чокан, Г.М. Седіло, Д.П. Періг, М. В.Мартишук. — Львів: Інститут біології тварин УААН, 2007. — 98 с.

2. Статистичний щорічник Херсонської області за 2018/ За ред. В.А. Вознюка. — Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області. 2019. — 426 с.

3. Сокол О.І. Шляхи відродження вівчарства України / О.І. Сокол. — Харків: Вид-во "Бізнес-Інформ", 2001. — 208 с.

4. Вдовиченко Ю.В. Світові тенденції та стан вівчарства на сучасному етапі трансформування економічних відносин в Україні / Ю.В. Вдовиченко, В.М. Іовенко, П.Г. Жарук, Н.А. Кудрик // Вівчарство: міжвід. темат. наук. зб. — 2014. — Вип. 37. С. 3—13.

5. Новий курс: реформи в Україні. 2010—2015. Нац. доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ. — 2010. — 232 с.

6. Лохоня О.І. Вівчарство України: оцінка нинішнього стану та перспектив відродження / О.І. Лохоня [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// agrotimete.com.ua](http://agrotimete.com.ua)

7. "Вести.Економіка" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// www. agroinvestor.ru](http://www.agroinvestor.ru)

8. Горлова О.Д. Пути создания ресурсосберегающей технологии производства конкурентоспособной продукции овцеводства в Украине / Вівчарство: міжвід. темат. наук. зб. К.: Аграрна наука, 1998. — Вип. 30. — С. 53—58.

References:

1. Stapaj, P.V. Makar, I.A. Havryliak, V.V. Paraniak, N.M. Lyko, I.Ya. Tkachuk, V.M. Chokan, T.V. Sedilo, N.M. Perih, D.P. and

Martyschuk, M.V. (2007), Fiziolohe-bioloheichni osnovy zhyvlennia ovets' [Physiological and biological basis of nutrition of sheep], Instytut bioloheii tvaryn UAAN, L'viv, Ukraine.

2. Vozniuk, V.A. (2019), Statystychnyj scho-richnyk Khersons'koi oblasti za 2018 [Kherson Oblast Statistical Yearbook 2018], Holovne upravlennia statystyky u Khersons'koi oblasti, Kherson, Ukraine.

3. Sokol, O.I. (2001), Shliakhy vidrodzhennia vivcharstva Ukrainy [Ways to Revive Ukraine's Sheep Breeding], Vyd-vo "Biznes-Inform", Kharkiv, Ukraine.

4. Vdovychenko, Yu.V. Iovenko, V.M. Zharuk, P.H. and Kudryk, N.A. (2014), "World trends and the state of sheep farming at the present stage of transformation of economic relations in Ukraine", Vivcharstvo, vol. 37, pp. 3—13.

5. Hejets, V.M. (2010), Novyj kurs: reformy v Ukraini. 2010—2015 [The New Deal: Reforms in Ukraine. 2010—2015], NVTs NBUV, Kyiv, Ukraine.

6. Lokhonia, O.I. (2019), "Sheep breeding of Ukraine: assessment of the current state and prospects of revival", available at: <http://agrotimete.com.ua> (Accessed 01 Nov 2019).

7. Vesty.Economyka (2019), available at: <http://www.agroinvestor.ru> (Accessed 01 Nov 2019).

8. Horlova, O.D. (1998), "Ways to create a resource-saving technology for the production of competitive sheep products in Ukraine", Vivcharstvo, vol. 30, pp. 53—58.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73